

“Uresničevanje Evropskega visokošolskega prostora”

Komunike konference ministrov, pristojnih za visoko šolstvo, v Berlinu, 19. septembra 2003*

Preambula

19. junija 1999, leto dni po Sorbonski deklaraciji, so ministri iz 29 držav, pristojni za visoko šolstvo, podpisali Bolonjsko deklaracijo. Dogovorili so se o pomembnih skupnih ciljih za razvoj skladnega in povezanega Evropskega visokošolskega prostora¹ do leta 2010. Na prvi nadaljevalni konferenci, ki je bila v Pragi 19. maja 2001, so povečali število ciljev in ponovno potrdili svojo zavezanost temu, da do leta 2010 vzpostavijo Evropski visokošolski prostor. 19. septembra 2003 so se ministri iz 33 evropskih držav, pristojni za visoko šolstvo, srečali v Berlinu, da bi pregledali doseženi napredek ter določili prednostne naloge in nove cilje za prihodnja leta, z namenom da pospešijo uresničevanje Evropskega visokošolskega prostora. Dogovorili so se o naslednjih premislekih, načelih in prednostnih nalogah:

Ministri ponovno potrjujejo pomembnost socialne razsežnosti Bolonjskega procesa. Potreba, da se poveča konkurenčnost, mora biti uravnotežena z izboljševanjem socialnih značilnosti Evropskega visokošolskega prostora, kar naj okrepi socialno povezanost ter zmanjša socialne in spolne neenakosti tako na nacionalni kot na evropski ravni. V tem kontekstu ministri ponovno potrjujejo svoje stališče, da je visoko šolstvo javno dobro in javna odgovornost. Poudarjajo tudi, da morajo v mednarodnem akademskem sodelovanju in izmenjavi prevladovati akademske vrednote.

---

* Pod črto se nahajajo nujne prevajalske in pojasnjevalne opombe; te niso del v Berlinu sprejetega besedila.

¹ European Higher Education Area; cilj Bolonjske deklaracije.

Ministri upoštevajo sklepe Evropskega sveta iz Lizbone (2000) in Barcelone (2002), ki se zavzemajo za oblikovanje Evrope kot "najbolj konkurenčnega in dinamičnega na znanju temelječega gospodarstva na svetu, sposobnega trajnostne rasti z več in boljšimi delovnimi mesti in z več socialne povezanosti" ter pozivajo k nadaljnji dejavnosti in tesnejšemu sodelovanju v kontekstu Bolonjskega procesa.

Ministri so se seznanili s poročilom o napredku Bolonjskega procesa v obdobju med Prago in Berlinom, narejenega po pooblastilu Skupine za nadaljevanje Procesa.² Prav tako so se seznanili s poročilom *Trendi III*, ki ga je pripravilo Evropsko združenje univerz (EUA), ter z rezultati seminarjev, ki jih je v okviru delovnega programa med Prago in Berlinom organiziralo več držav članic ter visokošolski zavodi, organizacije in študenti. Ministri so se seznanili tudi z nacionalnimi poročili, ki govorijo o znatnem napredku, ki je bil dosežen pri uporabi načel Bolonjskega procesa. Končno so se seznanili še s sporočili Evropske komisije ter Sveta Evrope ter izrekli priznanje za njuno podporo pri izvajanju Procesa.

Ministri se strinjajo, da bodo v posameznih njihovih državah potrebni napori za zagotovitev tesnejših vezi med visokošolskimi in raziskovalnimi sistemi. Nastajajoči Evropski visokošolski prostor bo v sinergiji z Evropskim raziskovalnim prostorom³ pridobil ter tako okrepil temelje Evrope znanja⁴. Cilj je, da se ohrani evropsko kulturno bogastvo in jezikovno različnost, ki temelji na dediščini raznovrstnih tradicij, ter da se z izboljšanjem sodelovanja med evropskimi visokošolskimi zavodi pospeši inovacijski potencial ter socialni in gospodarski razvoj.

Ministri priznavajo temeljno vlogo, ki jo imajo pri razvoju Evropskega visokošolskega prostora visokošolski zavodi in študentske organizacije. Seznanili so se s sporočilom Evropskega združenja univerz (EUA), ki je nastalo na zborovanju visokošolskih zavodov v Grazu, s prispevkom Evropske zveze ustanov v visokem šolstvu⁵ (EURASHE) ter s sporočili ESIB – Nacionalnih študentskih unij v Evropi.

Ministri pozdravljajo zanimanje za razvoj Evropskega visokošolskega prostora, ki so ga pokazale druge regije sveta, in še posebej pozdravljajo prisotnost predstavnikov evropskih držav, ki še niso članice Bolonjskega procesa, ter Nadaljevalnega odbora Skupnega visokošolskega prostora Evropske unije, Latinske Amerike in Karibov⁶ (EULAC) kot gostov na tej konferenci.

---

² Follow-up Group.

³ European Research Area; akcija Evropske komisije.

⁴ Europe of Knowledge; izraz, ki je v uporabi zlasti po Lizbonskem zasedanju Evropskega sveta.

⁵ European Association of Institutions in Higher Education; organizacija visokih (tudi višjih) strokovnih šol.

⁶ The European Union, Latin America and Caribbean Common Space for Higher Education.

Napredek

Ministri pozdravljajo različne iniciative, ki so se pojavile po visokoškolskem vrhu v Pragi in ki usmerjajo k večji primerljivosti in skladnosti, k temu, da postanejo visokoškolski sistemi bolj pregledni ter da se izboljša kakovost evropskega visokega šolstva na ravni ustanov in na nacionalni ravni. Pri tem cenijo sodelovanje in prispevek vseh partnerjev – visokošolskih zavodov, študentov in drugih zainteresiranih.

Ministri naglašajo pomen vseh elementov Bolonjskega procesa pri vzpostavljanju Evropskega visokošolskega prostora in poudarjajo potrebo po intenziviranju naporov na institucionalni, nacionalni in evropski ravni. Da pa bi dali Procesu nadaljnega zagona, si nalagajo neposredne prednostne naloge za naslednji dve leti. Okrepili bodo svoje napore za pospeševanje učinkovitih sistemov zagotavljanja kakovosti, za povečanje učinkovite uporabe sistema, ki temelji na dveh stopnjah, ter za izboljšanje sistema priznavanja stopenj in študijskih obdobj.

Zagotavljanje kakovosti

Potruje se, da je kakovost visokega šolstva v samem jedru vzpostavljanja Evropskega visokošolskega prostora. Ministri se obvezujejo, da bodo podpirali nadaljnji razvoj zagotavljanja kakovosti na institucionalni, nacionalni in evropski ravni. Poudarjajo potrebo po razvoju vzajemno sprejemljivih kriterijev in metodologij za zagotavljanje kakovosti.

Poudarjajo tudi, da skladno z načelom institucionalne avtonomije osnovna odgovornost za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu pripada vsaki posamezni ustanovi, to pa zagotavlja podlago za resnično odgovornost akademskega sistema znotraj nacionalnega ogrodja kakovosti.

Zato se strinjajo, da naj nacionalni sistemi za zagotavljanje kakovosti do leta 2005 vsebujejo:

- Opredelitev pristojnosti vpletenih teles in institucij.
- Evaluacijo programov ali ustanov, vključno z notranjo oceno, zunanjim pregledom, sodelovanjem študentov in objavo rezultatov.
- Sistem akreditiranja, certificiranja ali druge primerljive postopke.
- Mednarodno udeležnost, sodelovanje in mreženje.

Na evropski ravni se ministri obračajo na ENQA⁷ preko njenih članic, da v sodelovanju z EUA, EURASHE in ESIB sporazumno razvijejo niz standardov, postopkov in usmeritev za zagotavljanje kakovosti, da raziščejo poti za vzpostavitev ustreznega sistema kolegialnega pregledovanja⁸ za agencije ali telesa, pristojna za zagotavljanje kakovosti in/ali akreditacijo, ter da o tem leta 2005 spet poročajo ministrom preko Skupine za nadaljevanje Procesa.

Struktura stopenj⁹: sprejem sistema z dvema glavnima cikloma¹⁰

---

⁷ European Network for Quality Assurance in Higher Education.

⁸ Peer review system.

⁹ Degree (slovenski izraz „diploma“ je omejen na prevajanje enakega angleškega izraza).

Ministri, izhajajoč iz njihove obveze o dvokrožnem sistemu v Bolonjski deklaraciji, z zadovoljstvom ugotavljajo, da zdaj poteka obsežno prestrukturiranje Evropske visokošolske pokrajine. Vsi ministri se obvezujejo, da bodo pričeli z implantacijo dvokrožnega sistema do leta 2005.

Ministri podčrtavajo pomen utrjevanja doseženega napredka ter izboljšanja razumevanja in sprejemanja novih kvalifikacij, ki nastaja v okrepljenem dialogu med ustanovami ter med ustanovami in delodajalci.

Ministri spodbujajo države članice k izdelavi ogrodja primerljivih in združljivih kvalifikacij za njihove visokošolske sisteme, ki naj prispevajo k opisu kvalifikacij glede na delovno obremenitev, raven, učne izide, sposobnosti in profil. Prav tako se zavzemajo za izdelavo prečnega ogrodja kvalifikacij za Evropski visokošolski prostor.

Znotraj takšnih ogrodij naj imajo stopnje različno opredeljene izide. Da bi ugodili pestrosti individualnih, akademskih in zaposlitvenih potreb, naj imajo stopnje, dosežene po prvem in drugem ciklu, različne usmeritve in profile. Stopnje, dosežene po prvem ciklu, naj v duhu Lizbonske konvencije o priznavanju dopuščajo dostop¹¹ do programov drugega cikla. Stopnje, dosežene po drugem ciklu, naj dopuščajo dostop na doktorski študij.

Ministri vabijo Skupino za nadaljevanje Procesu, da razišče, ali in kako bi bilo krajše visoko šolstvo¹² lahko navezano na prvi cikel kvalifikacijskega ogrodja za Evropski visokošolski prostor.

Ministri poudarjajo svojo obvezo, da z vsemi razpoložljivimi sredstvi napravijo visoko šolstvo, na podlagi sposobnosti, enako dostopno vsem.

Pospeševanje mobilnosti

Mobilnost študentov ter akademskega in administrativnega osebja je temelj za vzpostavljanje Evropskega visokošolskega prostora. Ministri poudarjajo njen pomen za akademske in kulturne, pa tudi za politične, socialne in ekonomske sfere. Z zadovoljstvom ugotavljajo, da se je od njihovega zadnjega srečanja obseg mobilnosti povečal, predvsem po zaslugi bistvene podpore programov Evropske unije, in se strinjajo, da storijo nujne korake, da bi izboljšali kakovost in obseg statističnih podatkov o študentski mobilnosti.

Ministri ponovno potrjujejo svoj namen, da storijo kar največ, da bi odstranili vse ovire za mobilnost znotraj Evropskega visokošolskega prostora. Z namenom, da pospešijo študentsko mobilnost, bodo storili nujne korake, s katerimi bi omogočili prenosljivost nacionalnih kreditov in štipendij.

Vzpostavitev kreditnega sistema

Ministri poudarjajo pomembno vlogo, ki jo ima pri olajševanju študentske mobilnosti in mednarodnem kurikularnem razvoju Evropski kreditno transferni sistem (ECTS). Ugotavljajo, da ECTS vse bolj postaja splošna pod-

---

¹⁰ Cycles; two-cycle system: dvokrožni sistem.

¹¹ Access.

¹² Shorter higher education (ob upoštevanju Bolonjske deklaracije: manj kot tri letno trajanje).

laga za nacionalne kreditne sisteme. Spodbujajo nadaljnji napredek s ciljem, da ECTS postane ne le transferni ampak tudi akumulacijski sistem, ki bi se dosledno uporabljal v razvoju znotraj nastajajočega Evropskega visokošolskega prostora.

Priznavanje stopenj: sprejem sistema lahko prepoznavnih in primerljivih stopenj

Ministri podčrtavajo pomen Lizbonske konvencije o priznavanju,¹³ ki naj jo čimprej ratificirajo vse države, ki sodelujejo v Bolonjskem procesu, ter prosi ENIC in NARIC mreže skupaj s pristojnimi nacionalnimi oblastmi, da pospešijo izvajanje Konvencije.

Ministri postavljajo za cilj, da naj od leta 2005 dalje vsak študent ob diplomi avtomatično in brez plačila prejme Dodatek k diplomi. Izdan naj bo v enem od široko uporabljenih evropskih jezikov.

Ustanove in delodajalce pozivajo, da čim bolj uporabljajo Dodatek k diplomi, tako da izkoristijo prednosti izboljšane preglednosti in fleksibilnosti sistemov visokošolskih stopenj, za pospeševanje zaposljivosti ter za olajševanje akademskega priznavanja za nadaljevanje študija.

Visokošolske ustanove in študenti

Ministri pozdravljajo zavezanost visokošolskih zavodov in študentov Bolonjskemu procesu in priznavajo, da je prav aktivna udeležba vseh partnerjev v procesu tisto, kar zagotavlja njegov dolgoročen uspeh.

Ministri se zavedajo prispevka, ki ga k ekonomskemu in socialnemu razvoju prispevajo močne ustanove, ter odobravajo potrebo ustanov po pooblastilih za sprejemanje odločitev o njihovi notranji organizaciji in upravljanju. Ministri tudi pozivajo ustanove, da zagotovijo povezanost celote reform s ključnimi institucionalnimi funkcijami in procesi.

Ministri ugotavljajo konstruktivno sodelovanje študentskih organizacij v Bolonjskem procesu in podčrtavajo, da je pri nadaljnjih dejavnostih nujna stalna in pravočasna vključenost študentov.

Študenti so polni partnerji pri upravljanju visokega šolstva. Ministri ugotavljajo, da so nacionalni zakonski ukrepi za zagotavljanje študentske participacije široko razprostranjeni po vsem Evropskem visokošolskem prostoru. Ustanove in študentske organizacije pa tudi pozivajo, da identificirajo poti, po katerih bi povečali dejansko študentsko vključenost v upravljanje visokega šolstva.

Ministri poudarjajo potrebo po primernih študijskih in življenjskih pogojih za študente, tako da lahko uspešno končajo svoj študij v ustreznem času in brez ovir, ki bi jih pogojevalo njihovo socialno in ekonomsko ozadje. Prav tako poudarjajo potrebo po več primerljivih podatkih o socialnem in ekonomskem položaju študentov.

---

¹³ Konvencija o priznavanju visokošolskih kvalifikacij v Evropski regiji (Lizbonska konvencija).

Pospeševanje evropske dimenzije v visokem šolstvu

Ministri ugotavljajo, da po njihovem pozivu v Pragi poteka razvoj dodatnih modulov, predmetov in učnih načrtov z evropsko vsebino, usmeritvijo in organizacijo.

Ugotavljajo tudi, da so visokošolski zavodi v različnih evropskih državah pričeli s pobudami za združitev njihovih akademskih virov in kulturnih tradicij, da bi pospešili razvoj integriranih študijskih programov in skupnih stopenj¹⁴ na prvi, drugi in tretji ravni.

Nadalje poudarjajo, da je pri programih skupnih stopenj potrebno zagotoviti, da znatno obdobje študija poteka v tujini, pa tudi, da se jezikovni različnosti in učenju jezikov posveti ustrezno skrb, tako da bi študenti lahko dosegli svoje polne možnosti glede evropske identitete, državljanstva in zaposljivosti.

Ministri soglašajo, da se bodo na nacionalni ravni zavzeli za odstranjevanje zakonskih ovir pri vzpostavljanju in priznavanju takšnih stopenj ter aktivno podprli razvoj in ustrezno zagotavljanje kakovosti integriranih učnih načrtov, ki vodijo k skupnim stopnjam.

Pospeševanje privlačnosti Evropskega visokošolskega prostora

Ministri soglašajo, da je treba privlačnost in odprtost Evropskega visokošolskega prostora okrepiti. Potrjujejo svojo pripravljenost, da še razvijejo študentske programe za študente iz tretjih držav.

Ministri izjavljajo, da naj bodo transnacionalne izmenjave v visokem šolstvu vodene na podlagi akademske kakovosti in akademskih vrednot ter soglašajo, da bodo za ta cilj delovali v vseh ustreznih forumih. V vseh ustreznih okoliščinah naj takšni forumi vključujejo socialne in ekonomske partnerje.

Ministri spodbujajo sodelovanje z regijami drugih delov sveta, tako da odpirajo seminarje in konference v Bolonjskem procesu predstavnikom teh regij.

Vseživljensko učenje

Ministri podčrtavajo pomemben prispevek, ki ga ima visoko šolstvo pri uresničevanju vseživljenskega učenja.

Sprejemajo ukrepe, da bi nacionalne politike pridružili uresničevanju tega cilja ter nagovarjajo visokošolske zavode in vse druge, ki jih to zadeva, da povečajo možnosti za vseživljensko učenje na visokošolski ravni, vključno s priznavanjem poprejšnjega učenja. Poudarjajo, da mora biti takšna akcija sestavni del visokošolske dejavnosti.

---

¹⁴ Joint degrees; joint degree programmes: programi skupnih stopenj.

Ministri nadalje pozivajo tiste, ki pripravljajo kvalifikacijska ogrodja za Evropski visokošolski prostor, da vključijo širok niz fleksibilnih učnih poti,¹⁵ priložnosti in tehnik ter da primerno uporabijo ECTS kredite.

Poudarjajo potrebo, da se izboljšajo možnosti za vse državljane, da skladno z svojimi pričakovanji in zmožnostmi sledijo potem vseživljenjskega učenja v visoko šolstvo in znotraj njega.

Dodatne akcije

Evropski visokošolski prostor in Evropski raziskovalni prostor – dva stebra na znanju utemeljene družbe

Ministri se zavedajo potrebe po pospeševanju tesnejših vezi med EVP¹⁶ in ERP¹⁷ v Evropi znanja ter pomembnosti raziskovanja kot integralnega dela visokega šolstva po vsej Evropi, zato smatrajo, da je nujno treba preseči dosedanje usmeritev na dva glavna visokošolska cikla ter vključiti doktorsko raven kot tretji cikel v Bolonjskem procesu. Poudarjajo pomen raziskovanja in raziskovalnega usposabljanja ter pospeševanja interdisciplinarnosti pri ohranjanju in izboljševanju kakovosti visokega šolstva in pri povečevanju konkurenčnosti evropskega visokega šolstva nasploh. Ministri pozivajo k povečani mobilnosti na doktorski in podoktorski ravni in spodbujajo udeležene ustanove, da povečajo sodelovanje v doktorskem študiju in pri usposabljanju mladih raziskovalcev.

Ministri bodo storili, kar je v njihovi moči, da bi evropski visokošolski zavodi postali še bolj privlačen in učinkovit partner. V ta namen ministri prosijo visokošolske zavode, da povečajo vlogo in relevantnost raziskovanja glede na tehnološki, socialni in kulturni razvoj ter glede na potrebe družbe.

Ministri razumejo, da obstajajo ovire, ki zadržujejo doseganje teh ciljev, in tega ne morejo razrešiti visokošolski zavodi sami. To terjajo močno – vključno finančno – podporo ter primerne odločitve nacionalnih vlad in evropskih organov.

Ministri na koncu izjavljajo, da naj mreže na doktorski ravni dobijo podporo za vzpodbujanje razvoja odličnosti in da postanejo eden izmed razpoznavnih znakov kakovosti Evropskega visokošolskega prostora.

Popisovanje stanja¹⁸

Ob upoštevanju ciljev, zastavljenih za leto 2010, se pričakuje, da bodo uvedeni ukrepi za popisovanje napredka, doseženega v Bolonjskem procesu. Srednjeročna popisovalna naloga bi preskrbela zanesljivo informacijo o tem, kako Proces dejansko napreduje in bi omogočala sprejem popravilnih ukrepov, če bi bili potrebni.

---

¹⁵ Flexible learning paths.

¹⁶ EHEA, European Higher Education Area.

¹⁷ ERA, European Research Area.

¹⁸ Stocktaking.

Ministri pooblaščajo Skupino za nadaljevanje Procesa, da v času do njihovega vrha leta 2005 organizira proces popisovanja in prične s pripravo podrobnih poročil o napredku in izvrševanju neposrednih prednostnih nalog, postavljenih za naslednji dve leti:

- zagotavljanje kakovosti,
- sistem z dvema cikloma,
- priznavanje stopenj in študijskih obdobj.

Sodelujoče države bodo tudi pripravljene dovoliti dostop do potrebnih informacij za raziskovanje visokega šolstva glede na cilje Bolonjskega procesa. Dostop do podatkovnih bank o poteku raziskovanja in o rezultatih raziskovanja bo olajšan.

Nadaljevanje Procesa¹⁹

Nove članice

Ministri smatrajo, da je potrebno dopolniti klavzulo iz Praškega komunikeja o prijavah za članstvo na naslednji način:

Države članice Evropske kulturne konvencije so primerne za članstvo v Evropskem visokošolskem prostoru, s tem da objavijo svojo pripravljenost, da se bodo zavzemale za cilje Bolonjskega procesa in jih izvajale v njihovih visokošolskih sistemih. Njihove prijave naj vsebujejo informacijo o tem, kako bodo izvrševale načela in cilje deklaracije.

Ministri odločajo, da se sprejmejo prošnje za članstvo Albanije, Andore, Bosne in Hercegovine, Svetega sedeža, Rusije, Srbije in Črne gore, "nekdanje jugoslovanske republike Makedonije"²⁰ in pozdravljajo te države kot nove članice, s čimer se proces razširja na 40 evropskih držav.

Ministri se zavedajo, da članstvo v Bolonjskem procesu pomeni temeljite spremembe in reforme za vse države podpisnice. Strinjajo se, da nove države podpisnice pri teh spremembah in reformah podprejo tako, da jih vključijo v vzajemne diskusije in v pomoč, ki jo Bolonjski proces obsega.

Struktura za nadaljevanje Procesa

Ministri poverjajo izvedbo vseh zadev, ki jih vsebuje ta Komunike, celotno vodenje Bolonjskega procesa ter pripravo naslednjega ministrskega srečanja Skupini za nadaljevanje Procesa, ki jo bodo sestavljali predstavniki vseh članic Bolonjskega procesa in Evropske komisije, ter Svet Evrope, EUA, EURASHE, ESIB in UNESCO/CEPES kot posvetovalni člani. Tej skupini, ki naj se sestaja vsaj dvakrat letno, bo predsedovalo EU predsedstvo,²¹ država gostiteljica naslednje ministrske konference pa bo na podpredsedniškem mestu.

---

¹⁹ Further follow-up.

²⁰ Vrstni red držav je naveden po angleškem besedilu.

²¹ Chaired by the EU Presidency (t.j., države članice EU, ki se menjajo na 6 mesecev).

Svet²², ki mu prav tako predseduje EU predsedstvo, nadzira delo med srečanji Skupine za nadaljevanje Procesa. Svet bodo sestavljali predsednik, naslednja država gostiteljica na podpredsedniškem mestu, prejšnje in naslednje EU predsedstvo,²³ tri sodelujoče države, ki jih Skupina za nadaljevanje Procesa izvoli za dobo enega leta, Evropska komisija, kot posvetovalni člani pa Svet Evrope, EUA, EURASHE in ESIB. Skupina za nadaljevanje Procesa kot tudi Svet lahko skličeta ad hoc delovna telesa, če menita, da je to potrebno.

Celotno nadaljevalno delo bo podpiral sekretariat, ki ga bo zagotovila država gostiteljica naslednje ministrske konference.

Skupina za nadaljevanje Procesa je zaprošena, da na svojem prvem srečanju po Berlinski konferenci podrobneje opredeli pristojnosti Sveta ter naloge sekretariata.

Delovni program 2003-2005

Ministri prosijo Skupino za nadaljevanje Procesa, da koordinira dejavnosti za napredek Bolonjskega procesa, kot so nakazane v temah in akcijah, ki jih vsebuje ta Komunique, in da o tem poročajo do naslednjega ministrskega srečanja leta 2005.

Naslednja konferenca

Ministri odločajo, da bo naslednja konferenca v mestu Bergen (Norveška) maja 2005.

---

²² Board.

²³ The preceding and the following EU Presidencies (t.i. „Trojka“).